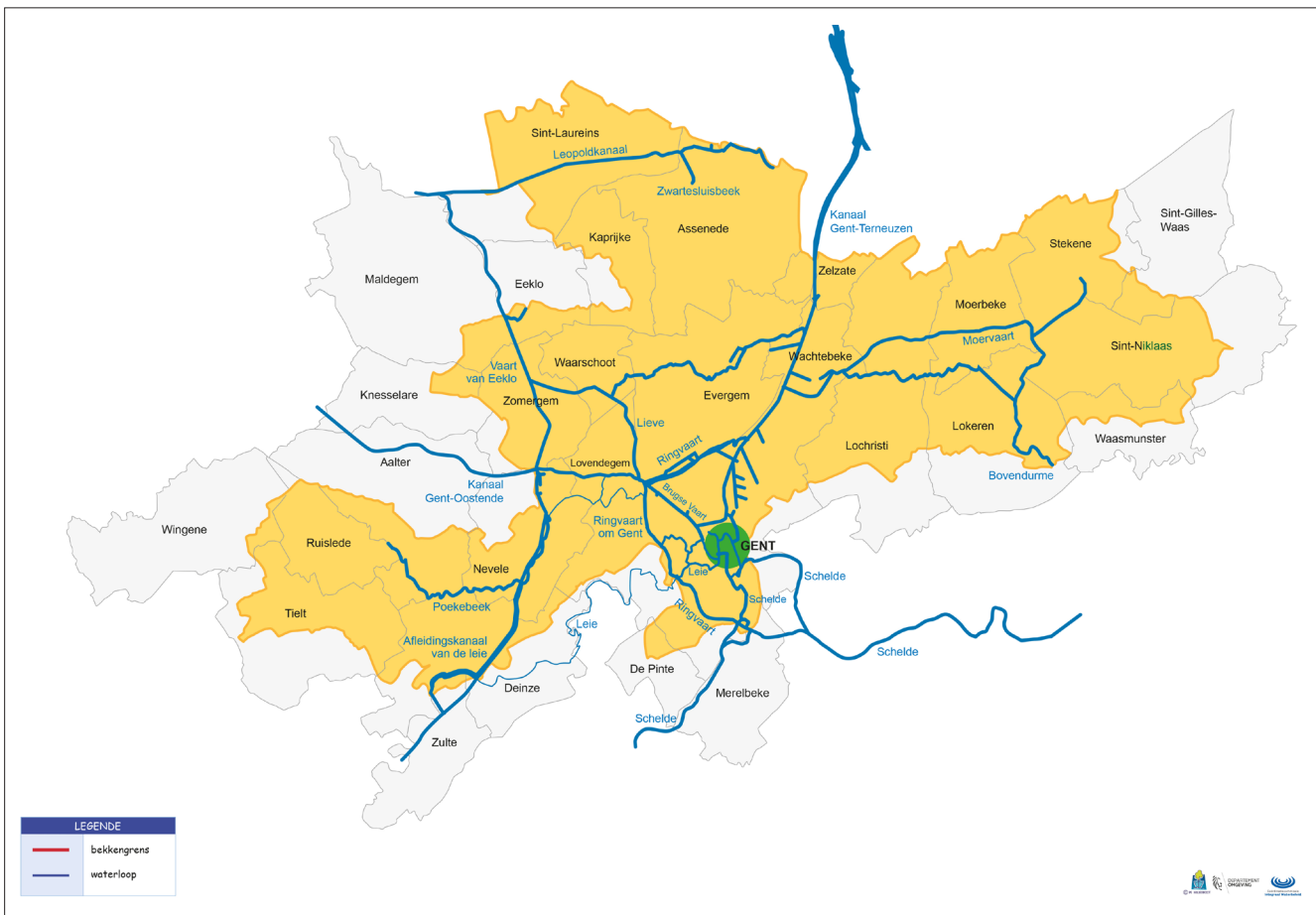

Het bekken van de Gentse kanalen

De Gentse binnenwateren horen tot het bekken van de Gentse Kanalen. Dit bekken is geen mooi afgebakend stroomgebied van een rivier. Het is een samensmelting van (delen van) kanalen en hun afwateringsgebieden. Het grootste deel van het bekken ligt binnen de provincie Oost-Vlaanderen. Enkel het bovenstroomse deel van de Poekebeek ligt in West-Vlaanderen.

In de loop der eeuwen drukte de mens een grote stempel op de hydrografie van het laaggelegen bekken van de Gentse Kanalen. De aanleg van een uitgebreid netwerk van kanalen met bijbehorende kunstwerken en talrijke inpolderingen in het noorden van het bekken, hebben het natuurlijk watersysteem doorknipt en ingrijpend veranderd. De neerslag die binnen het bekken van de Gentse Kanalen valt, stroomt grotendeels af naar de vier grote afvoersassen, nl. het Kanaal Gent-Terneuzen, het Afleidingskanaal van de Leie, het Leopoldkanaal en het Kanaal Gent-Brugge-Oostende. In Gent en Deinze ontvangt het bekken ook oppervlaktewater vanuit de Leie en de Boven-Schelde. De kanalen rond Gent fungeren als verdeelbord. Deze kanalen kunnen water sturen naar één of meerdere van bovenstaande grote afvoersassen: richting het bekken van de Brugse Polders, Nederland of het bekken van de Benedenschelde.

Geschiedenis Gent 'stad aan het water'

De samenvloeiing van Leie en Schelde vormde de bakermat van de stad Gent. In de loop van de geschiedenis bezorgde het rivierenknooppunt de stad rijkdom. De lakennijverheid in de middeleeuwen bracht een internationale handel teweeg. Vanaf het jaar 1000 was Gent gedurende enkele eeuwen de grootste stad van de Nederlanden.

Internationale handel impliceerde een uitweg naar zee. Een vlotte waterverbinding ging hand in hand met de opgang of neergang van de handel. Zo ook in Gent. De stad moest meermaals op zoek naar een rechtstreekse zeeverbinding.

Van oudsher is Gent via de Schelde verbonden met de zee. Maar de doortocht was lang en de vele tolheffingen richting Antwerpen maakten de tocht bovendien vrij duur. Naarmate de handel en dus de scheepvaart toenam, was er nood aan een nieuwe oplossing. In 1251 gaf Margareta van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, toestemming om het Lievekanaal te graven. Ter hoogte van het Gravensteen, sloot dit kanaal aan op de Leie en maakte de verbinding met Damme richting het Zwin mogelijk.

Deze route richting zee was niet evident. Het Lievekanaal was eerder smal, waardoor het handelsverkeer hoofdzakelijk over land moest gebeuren. Enkel levensmiddelen voor de stad konden over water aangevoerd worden. Maar het Zwin verzandde en het Lievekanaal had tegen het einde van de 15de eeuw vrijwel alle betekenis verloren.

En toen kwam er de Sassevaart. Er reikte van nature al een diepe Scheldetong landinwaarts richting Gent tot in de buurt van Zelzate. In 1547 gaf keizer Karel toestemming tot het graven van de Sassevaart in het noorden van de stad naar de Westerschelde. En het huidige 'Sas van Gent', dat is de sluis die werd gebouwd ter hoogte van de zeedijk waar de Sassevaart aansloot op de Westerschelde.

De Tachtigjarige oorlog werd in ruime mate aan de Westerschelde uitgevochten. De toenmalige waterweg leverde de toegang voor de watergeuzen uit Vlissingen naar de poorten van Gent. Huizen en sluizen in het Sas van Gent werden in brand gestoken en het kostte de stad veel moeite en geld voor de wederopbouw. Om de oorlogszone te vermijden werd in de 17de eeuw een nieuwe route naar zee gezocht en zo ontstond het Kanaal Gent-Brugge-Oostende. Maar deze route kende maar weinig activiteit.

De in ongebruik geraakte Sassevaart slibde dicht, maar bepaalde in 1827 het tracé voor het Kanaal Gent-Terneuzen. In Terneuzen werden twee sluizen gebouwd, waardoor er geen getijden zijn op het kanaal. Het havengebeuren in Gent verplaatste zich met de tijd van Portus Ganda, naar de Oude dokken, tot het huidige North Sea Port. De haven van Gent werd systematisch uitgebreid. Verdiepings- en verbredingswerken maakten in de daaropvolgende jaren het kanaal tot wat het vandaag is. Nu is het de kortste verbinding van Gent met de zee. Het kanaal is toegankelijk voor Panamaxschepen met een lengte van 265 m, een breedte van 37 m en een diepgang van 12,50 m.

Portus Ganda

Waterbeheer in en rond de stad

De stad Gent is omringd door water en waterlopen. Bescherming van de stad tegen overstromingen is dus zeer belangrijk. De Ringvaart van Gent verbindt vier grote waterwegen: de Boven-Schelde, de Zeeschelde, het Kanaal van Gent naar Brugge en het Kanaal Gent - Terneuzen. Bij piekdebieten sluiten de keersluizen van Vinderhoute, Afsnee (Snepkaaï) en Merelbeke. Deze sluzen verhinderen dat water dat aankomt in de Ringvaart de stad kan binnen stromen. Het water wordt omgeleid rond de stad en voornamelijk verdeeld over de Zeeschelde en het Kanaal Gent-Terneuzen. Afhankelijk van het getij op de Zeeschelde moet soms meer water via het kanaal worden afgevoerd.

Water in de stad

Het water in Gent is een troef voor de stad. Dit natuurlijk element maakt de stad aangenaam om in te vertoeven en te wonen. De laatste decennia wordt de meerwaarde van de stedelijke waterlopen erkend. Steden, waaronder Gent, doen inspanningen om de waterlopen, die destijds overdekt werden, opnieuw open te stellen en te reïntegreren in het stadsbeeld. Sinds 2018 werd de Gentse Reep opnieuw gegraven en omgevormd tot open water. Via een sluis- en stuwconstructie regelt de waterbeheerder het waterpeil in de Reep.

Water in de stad is meer dan alleen maar 'aangenaam'. Door de klimaatverandering worden onze steden in de zomer hitte-eilanden. Samen met het groen in de stad tempert het water de verhoogde zomertemperaturen. Door de laatste hete zomers drong de vraag naar zwemwater in openlucht zich steeds meer op. Momenteel zijn de Gentse binnenwateren niet geschikt als zwemwater. De waterkwaliteit dient nog te verbeteren, zwerfvuil op de bodem is gevaarlijk voor de zwemmer, de oevers zijn onaangepast voor een vlotte en veilige in- en uitstap,... Het Houtdok is een verzand dok dat mits de juiste inrichting en aandacht voor zuivering in de toekomst een geschikte zwemplek kan worden in de stad.

In Gent wordt niet enkel langs het water gewoond, maar ook op het water. In het Handelsdok liggen de woonboten dwars op de waterloop. Een aantal woonbooteigenaars kozen voor afvalwaterzuivering met behulp van planten.

De Gentse Reep werd in 1960 dichtgegooid en omgevormd tot parkeerruimte. In 2018 werd De Reep opnieuw open water in de stad.

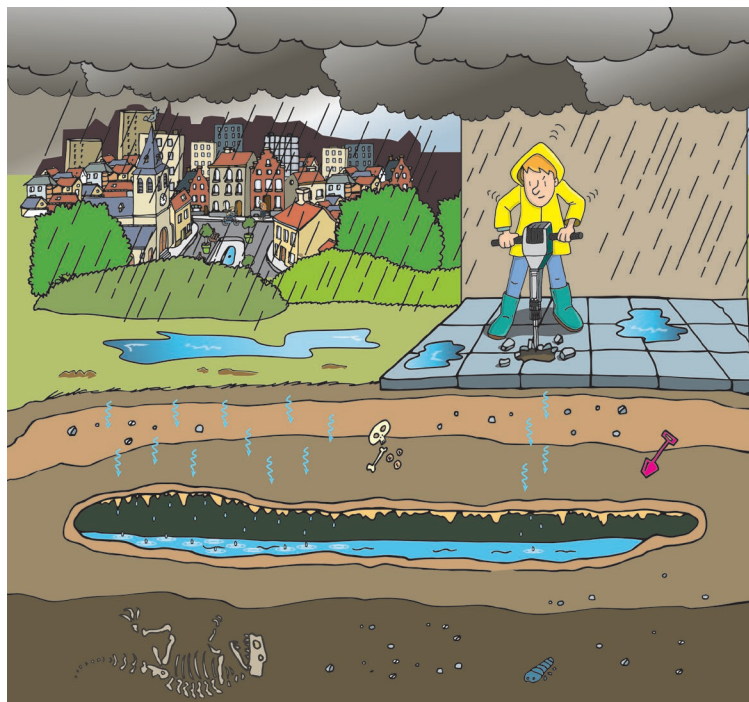
Houtdok

Woonboot met waterzuivering

Naar een klimaat-aangepaste stad

Een netwerk van blauw – groene verbindingsassen door de stad maken de stad veerkrachtig voor de toekomst. We gaan een toekomst tegemoet met verhoogde temperaturen, droogte, hevige neerslag. De tijd van een uniform gebetonneerde stadsoppervlakte met eenzijdige waterafvoer via riolering naar rechtgetrokken, ingekuipte waterwegen, is niet houdbaar voor de toekomst. Een aangepaste stad ontkoppelt het hemelwater (waar mogelijk) van het rioleringsnetwerk en laat het hemelwater indringen in de bodem. De tijd van ‘ontharden’ is aangebroken. Pleinen, parkings, opritten, straten dienen waterdoorlaatbaar te worden, ingericht om verdere verdroging van de bodem tegen te gaan. Zo kan het risico op wateroverlast getemperd worden. Water in combinatie met vergroening van de openbare ruimte, van de voortuinen en de gevels houdt de stad leefbaar.

Visserijvaart

Blue Deal

De strijd tegen droogte en waterschaarste

De Vlaamse overheid zal in het kader van de Blue Deal tegen droogte een ‘Operatie Steenbreek’ lanceren. Met een ‘onthardingspremie’ worden particulieren gestimuleerd om hun tuin te ontharden en groen te maken.

Op de kade van de visserijvaart werden platanen aangeplant. Net als het water zelf zorgen deze bomen voor verkoeling in de stad op warme dagen. De visserijkaai wordt een groenas van Gent. Hiervoor moeten een aantal onthardingens gebeuren, groenaanleg en ontharding van de bestrating zodat hemelwater kan infiltreren in de bodem.

Waterkwaliteit

De waterkwaliteit in de Gentse Binnenwateren is niet goed. Via verschillende wegen komen vervuulende stoffen in het water terecht. De Leie en de Boven-Schelde voeren water richting Gent, maar voeren daarbij ook vuilvracht aan. Met 96% heeft Gent een relatief hoge rioleringsgraad en zuiveringsgraad, maar 4% van het afvalwater belandt nog steeds ongezuiverd in de waterlopen. Bij te hevige regenval kunnen de riolen en het rioolwaterzuiveringstation de wateraanvoer niet aan. Rioolwater wordt hierdoor tijdelijk ongezuiverd naar de waterlopen overgestort.

Een deel van de waterverontreiniging gebeurt ook via de lucht. Mobiliteit, huisvesting, industrie brengen vervuulende deeltjes in de lucht. Door de neerslag belanden deze deeltjes in het regenwater, dat vervolgens afspoelt naar de waterlopen. Om een goede waterkwaliteit te bereiken in het stedelijk milieu, dienen dus diverse vervuilingbronnen aangepakt te worden.

Een ‘goede waterkwaliteit’ betekent nog geen ‘goede ecologische toestand’. Waterorganismen hebben meer nodig dan enkel water van goede kwaliteit. De huidige rechte, verharde oevers van de meeste stedelijke waterlopen bieden geen paai- en rustplaatsen voor de vissen. Het gebrek aan vegetatie ondermijnt dit ecosysteem.

Natuur in en rond de Gentse binnenwateren

Gent is ontstaan langs rivieren. We vinden er nog veel natte graslanden, meersen genoemd. Bourgoyen-Ossemeersen, de Assels, de Keuzemeersen en de Sneppemeersen zijn hier voorbeelden van. Deze typische graslanden en moerassen trekken ook specifieke dieren en planten aan zoals het dertienstippelig en ongestippeld lieveheersbeestje, de dwergspitsmuis, de ratelaar, de ruwe bies, de blauwborst, het oranjetipje, de moerassprinkhaan en de watervleermuis.

Binnen het verharde stedelijke gebied is de biodiversiteit zeer specifiek voor deze omgeving. Een mooi voorbeeld van zo'n specifiek stedelijk habitat zijn de kaaimuren. Die komen in Gent veelvuldig voor. Een plant die er graag groeit is de blaasvaren. Het is een zeldzame soort die veel in Gent voorkomt. Het behoud van de kaaimuren als habitat krijgt dan ook prioriteit en gebeurt via een aangepast beheer. Het is van belang dat de plaatsen waar ze voorkomen op een goede manier en

Blaasvaren

tijdig beheerd worden. Dat houdt in: behoud van mossen, varens en andere kruiden door het op tijd selectief verwijderen van bomen en struiken die de muur doen barsten als ze uitgroeien. Zo wordt vermeden dat de muur moet gerestaureerd en hervoegd worden. Het vermijden van restauratiewerken laat de vorming van een humuslaag toe in en op de kaaimuren. Dit proces gaat zeer traag. Voor sommige varens duurt het 50 jaar voor ze groeien op muren, omdat er zich eerst een humuslaag moet kunnen vormen.

In 2019 werd het visbestand van de Gentse binnenwateren onderzocht in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos. In deze studie werden 18 verschillende vissoorten aangetroffen, waarvan 4 exoten. Om een meer gevarieerd visbestand te bekomen, moeten er in de eerste plaats geschikte paaiplaatsen met veel vegetatie worden ingericht. Gezien het stedelijke karakter van de waterlopen is het niet eenvoudig om dit te realiseren.

Brochure over Bourgoyen-Ossemeersen, downloadbaar op <https://visit.gent.be/nl/zien-doen/bourgoyen-ossemeersen>

Toerisme en recreatie

De historische binnenstad is onlosmakelijk verbonden met het water. Toeristische boottochtjes doorheen het centrum zijn zeer populair. Deze tochten vertrekken vanop de Gras-en Korenlei, dit is de middeleeuwse haven van Gent.

Sinds de verbetering van de waterkwaliteit komen er meer kajakkers, kanovaarders en stand up paddleboarders voor. Het aantal ondernemingen die deze te huur aanbieden nam toe met de tijd. Steeds meer inwoners zoeken het water op als vorm van recreatie.

Sinds de aanleg van de Scaldissluis en de heropening van de Nederschelde vinden meer toeristische vaartuigen hun weg naar het centrum. Stad Gent kent een aantal havens zoals Portus Ganda en De Ieivaarders aan de snepkaai, waar pleziervaartuigen kunnen aanmeren.

Vertoeven langs het water

T.h.v. Portus Ganda ligt een hotelschip

Meerdaagse riviercruises brengen bezoek aan de stad. Deze schepen zijn echter te groot voor de binnenwateren en meren aan in de haven aan de Rigakaai.

De Gentse binnenwateren zijn ook dikwijls het decor van grote culturele evenementen zoals het Polé Polé festival op de gras- en korenlei tijdens de Gentse Feesten. OdeGand festival speelt zich grotendeels af op en langs het water. Jaarlijks vindt de 'Open Street Gent' plaats. Dit is een viswedstrijd in de binnenstad waar hengelaars hun gading vinden.

Naast woonboten vinden we in de binnenstad ook een aantal voormalige vrachtschepen die omgebouwd werden tot horeca-locatie. Zowel cafés, restaurants, evenementenlocaties als een heus drijvend hotel kan je terugvinden op de Gentse binnenwateren.

Industrie en scheepvaart

Niet ver van de idyllische binnenstad ontluikt zich de industrie. De industriezones situeren zich vooral ten noorden van de stad langs de Ringvaart en in North Sea Port.

In het begin van de 21ste eeuw verloren de oude dokken hun industriële functie omdat ze onbereikbaar waren voor steeds groter wordende zeeschepen. Het gebied van de oude dokken werd dan ook onderwerp van een stadsvernieuwingsproject. Een nieuwe stadswijk krijgt hier vorm 'De nieuwe dokken', waar wonen, werken en winkelen centraal staan. Het oude industrieel maritiem karakter van de dokken wordt echter zo goed mogelijk bewaard. De oude hijskranen blijven overeind en zijn visuele ankerpunten. Ze staan monumentaal langs het water en zijn de stille getuigen van de vroegere havenactiviteit. Ook zij krijgen een nieuwe functie. De blauwe kraan doet nu dienst als vergaderruimte.

De scheepsgebonden nijverheid is niet helemaal verdwenen uit de oude dokken. In de Voorhaven bevindt zich de scheepswerf Port Service. De Voorhaven herbergt de ondersteunende diensten voor de scheepvaart. Alle beroepsscheepvaart situeert zich buiten de stad, meer bepaald in North Sea Port en de Ringvaart rond de stad.

Chemische industrie, scheepssloperij, staalproductie, metallurgie zijn zwaar belastende industrietakken voor de omgeving. Bovendien vergen ze de aanvoer van specifieke grondstoffen en producten. Zeeschepen met een diepgang tot 12 meter verzorgen het transport voor deze bedrijven, gelegen in North Sea Port Gent.

De blauwe kraan

